

Hermán M. János

DR. HORVÁTH LÁSZLÓ MÁRTÍR LELKIPÁSZTOR
(Kolozsvár, 1901. május 15. – Kolozsvár 1961. november 23.)
Az újkálvinista teológia erdélyi képviselője, Kuyper fordítója,
akinek 1962-ben a szekuritációsok elégették a könyveit

1. Bevezetés: a mártír teológus emléke Hermán János nagysármási lelkipásztor családjában

Családunk közelről ismerte Olga nénit és Laci bácsit, a bizalom és az egymás iránti evangéliumi szeretet kölcsönös volt. Amikor 1980-ban egy négy oldalas holland nyelvű írásban emlékeztünk meg Horváth Lászlóról az amsterdami Vrije Universiteit 100 éves fennállása kapcsán, Erdélybe hazatérve senkinek sem mondtuk el, és ebből az előadásból bőven kiderül, hogy ez nem is lett volna tanácsos. A Horváth Lászlóval kapcsolatos anyagot azonban ismét szorgalmasan gyűjtöttem miután elkobozták a könyveim egy részét, és újra szereztem azt, amit lehetett. Özv. Horváth Lászlóné Barthos Olga 1985 augusztus 12-én, éppen a születésnapján keresett fel minket a frízlandi Ouwsterhauleban. Ezt követően Oosterbeek nevű faluban Henk Schok geodéta mérnök és neje, született Szabó Anna, valamint Ágnes lányuk társaságában egy teljes napon át beszélgettem Olga nénival, jegyzeteltem az emlékeit. Akkor hallottam, hogy Horváth László szilágysági lelkész korában Hadadon is szolgált egy vasárnap a német nyelvű eklézsiában. Dr. Hörcsik Richárd 1992-ben „megparancsolta” a Johannes a Lascoról írott disszertációm olvasásakor, hogy feltétlenül foglaljam össze a Horváth Lászlóról gyűjtött anyagomat.

Áldott emlékü vitéz Horváth László nevéhez kegyelettel és elismeréssel teszik hozzá Erdélyben: ő Isten Igéjének *rendíthetetlen szolgálója volt*. Jézus Krisztus jó vitézeként harcolta meg ama nemes harcot, amikor futásának befejezésében erőszakosan megakadályozták. Minderre fényt derít Sógor Csaba Horváth Lászlóról írott tanulmánya.¹

A politikai elítéltek adattárában ez olvasható róla: „Született Kolozsváron 1901 május 15-én. Letartoztatásakor, 1960 augusztusában, Széken volt lel-

---

1 Sógor Csabának hálásan köszönöm a dolgozatának elküldését 2012. október 25-én. Véleményünk szerint eddig ez a legátfogóbb, kéziratban lévő tanulmány, amely Horváth

kész. A kolozsvári Securitatén, a tárgyalása napján halt meg egy reggel, ez 1961 februárjában volt.”²

Idén, Csíkszeredában, 2012. május 5-én a Vitézi Rend Főkapitánya, posztumusz, a Vitézi Rend sorába vette fel néhai vitéz dr. Horváth László nemzetes urat, aki vitézségének és nemzeti érzésének kiváló tanúbizonyságát adta.³

Kisgyermek koromban, másod osztályos fiúcska voltam, amikor a szomszédos községekbe kísértem prédikálni, Tusonba és Kissármásra. Margitka húgom keresztelésekor ő, a keresztapa volt a prédikátor,⁴ felesége, Barthos Olga,⁵ okleveles tanítónő volt a keresztanya. A keresztelés 1955 dec. 26-án volt a nagysármási református templomban. Máskor a kézből vett, „gyalog” érkezett leveleit vittem Hermán István Pál nagybátyámhoz a tusoni parókiára, kikerülve így az akkori postai cenzúrát. Ezekről az útjaimról nem szólhattam az iskolában, és az is előfordult, hogy édesanyám segítségével készítettem el ilyenkor a házi feladataimat az időhiány miatt. Édesapámmal olykor órákon, napokon keresztül beszélgettek, tárgyalták a református egyház építésének, a különféle szekták elleni védekezésnek a stratégiáját, a presbiterek bibliás képzését és az igelvasási szolgálatra való küldésüket a szórványokba. Ünnepe volt a Laci bácsi jelenléte, ilyenkor mi Rózsika húgommal áhítattal hallgatóztunk a hálósobában és őket utánoztuk. Olga néni és Laci

---

László életútjával foglalkozott. – SÓGOR Csaba: *A kisebbségi lét dimenziói egy református lelkész esetében: Horváth László (1901–1961)* Kolozsvár, 2009.

- 2 DÁVID Gyula (szerk.): *1956 Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adattára 1956–1965.* Kolozsvár, Polis Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2006. 182. Az itt közölt adatok javításra szorulnak: a letartoztatás 1961. április 14-én volt Széken, és valóban a tárgyalására kitűzött napon hunyt el 1961. november 23-án Kolozsváron. Titokban temették el a kerekdombi rabtemetőbe.
- 3 PAPP Vilmos: 50 éve halt mártírhalált dr. Horváth László lelképásztor (1901–1961). *Lelkészegyesület* (2012)/3, 11. – Dr. Zalatnay Istvánnak köszönöm tisztelettel a Papp Vilmos írásának a megküldését. – Vitéz Nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója által 1920-ban alapított Vitézi Rend.
- 4 Nagysármási Református Egyházközség. *A Kereszteltek Anyakönyve* 28/1955. számú bejegyzése a következő: „Hermán Margit született 1955. szeptember 5-én. Keresztelése: 1955. december 26. Keresztszülők: Dr. Horváth László ref. lelkész és neje Barthos Olga, Magyarrégen. Kolozsvári szülész (Sztanka Kórház), Keresztelő lelkész dr. Horváth László. Keresztlevél száma: 2364/1955, 47329/1955. – Szülők: Hermán János nagysármási ref. lelkész, született Magyarremetén 1919. szept. 29-én és Hermán Jánosné Czira Rózsalia okleveles tanítónő, született Bogártelkén, 1920 május 23-án. Margitka a lelkészi család ötödik gyermeke.” – Balázs Lajos nagysármási lelképásztornak köszönöm az anyakönyvi adatok közlését.
- 5 Barthos Olga 1907. augusztus 12-én született Marosvásárhelyen, elhunyt 1994. március 29-én. Temették 1994. március 31-én. Koporsója mellett Dávid Lajos lelképásztor hirdette az Igét Mt 16:24–25 alapján. – A temetés adatainak megkeresését Nemes Tünde Andreának köszönöm.

bácsi magázták egymást, és ha Olga néni figyelmeztette vagy csendesítette, az neki már bosszantásnak számított. Egyszer meglepetve hallottuk, hogy azért imádkozott hangosan, hogy édesapánknak ne essen bántódása amiatt, hogy 1956 karácsonyán az esti istentiszteleten fekete szalagot kötött a templomban felállított fenyőfára. Édesapánkat el is vitték egy párszor a sármási rajoni szekuritátéra, és amint utólag kiderült, azért, mert koporsót vásárolt Szilágyi nagymamának. Ma még ellenőrizhetetlennek tűnik, de ilyesmiket hallottak és mondtak az emberek, hogy valahol a román papok szervezkedtek és koporsókban szállították a fegyvereket, tehát Édesapánk ezzel a valós vagy koholt üggyel vált gyanússá.

Margitkának a keresztszülei pirosbabos diftin ruhaanyagot hoztak Régenből, meg egy pirospettyes csészét, hogy majd abból igya a langyos mézes tejet és ha lesz, akkor a kakaós kávé is, ahogy azt vasárnaponként szokás Hollandiában. Laci bácsi engem hollandul tanított, kétszáz szóig jutottunk el. Holland szótára kéziratban volt, Cseh Zsolt erdőszentgyörgyi lelkész is az ő gépelt szótárából tanult hollandul.⁶ Aztán egyből abbamaradt a nyelvoktatás.

Azt, hogy valami nagy baj szakadt a világunkra, azt onnan gondoltuk, hogy Édesapánk Kissármásra gyalogolt, oda érkezett Laci bácsi autóbusszal, az állomáson sétálva pedig hosszasan tanácskoztak, amiről nem számoltak be senkinek. Éreztük, hogy nyomott volt a hangulat a házban, dobozolták a könyveket és a leveleket. Lehet, hogy a bejegyzései miatt, de még a szolgálati naplót is elrejtették.⁷ Édesanyánk aggódott, téli ruha és egy börtönjárt fekete aktatáska becsomagolva állt készenlétben. Sokszor hallottuk a Sass Kálmán nevét említeni, azóta sem felejtettük el. Nagysármáson odáig fajult a helyzet, hogy már egy utcán énekelt népdalért is agyba-főbe verték az embereket, így pusztult el a Borbély Sándor fia, Borbély Kálmán, egy friss házasszabómester. Mondvacsinált ürüggyel szedték össze és némították el a falubeli magyarság vezető gazdáit.

6 Sógor Géza kányádi lelkipásztor szíves közlése, 2012. október 24-én. – Szótár ügyben állandó vita volt Horváth László és Fülöp Ferenc esperes között. Fülöp Ferenc 30.000 szóból álló holland-magyar szótára és a Marosi Egyházmegye történetéről írott munkája tudunk szerint máig is kiadatlan. Lásd dr. Nagy Attiláné, Fülöp Éva Emese írását: Akik hitükért szenvedtek. Fülöp Ferenc, „Üzenet” 2 (1991)/4, 3.

7 Gondos és pontos Édesapánk irodavezetését ismerve, csak arra gondolhatunk, hogy a szolgálati naplót a szüleim elrejtették vagy esetleg elvitte a hatóság. Balázs Lajos nagysármási lelkipásztor 2012. október 27-iki közlését a munkanapló hiányáról e helyen is köszönöm.

Jött is aztán az évek óta sejtethő hír Bartos Gáborék révén, az – hogy Horváth Lászlót letartóztatták és Olga néni Szentkirályra költözött.⁸ Amikor a családunk néha Bergenyébe látogatott nyaranta, őt is felkerestük, de a szüleink még ekkor sem avattak be a beszélgetéseik tartalmába. Kiküldtek a kertbe, ahol eladásra is termeltek egy kis zöldséget a marosvásárhelyi piacra. Később 1975-ben Olga néni megismerte a hollandiai menyasszonyomat, egy német nyelvű, nagy képes Bibliát ajándékozott nekünk. Ezer lejért, ami teljes egy havi fizetésem volt, somkeréki lelkész koromban 1976-ban megvásároltam vagy ötven könyvet abból a maradékból, amit nem vitt el a szekuritáté.⁹ Szívesen adtam a pénzt, mert sírkövet akart csináltatni a férjének. Dr. Dobri János lelképásztor tudta meg, hogy a kolozsvári kerekdombi rabtemetőbe földelték el az általa is nagyra becsült Horváth Lászlót. Az, hogy miként azonosították a sírját, talán örök titok marad. A közbeszéd szerint őt a börtönben agyvérzés érte, de mindenki arra gondolt, hogy kínzás és gonosz bánásmód miatt hunyt el. Bartos Gáborék otthon úgy hallották, hogy talán öngyilkos lett, vagy kidobták az emeleti ablakból. Mindenesetre az ügyvéd, Újvári Ferenc azon a végzetes napon még látta és állítólag közölte vele, hogy tíz év börtönbüntetésre számíthat.¹⁰

Esetében a bebörtönzés az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc iránti együttérzés beazonosítása volt az ok a román erőszakos szervek által. A mesterségesen összeeskábált kirakatper a romániai országos terrorhadjárat láncolatához kapcsolódik és a fennmaradt dokumentumokból is kiderül: a tudós Horváth Lászlót teológiai tanítása és hitbéli meggyőződése miatt keresték halálra.

Számos hollandiai, magyarországi, erdélyi és partiumi gyülekezetben a családok és a prédikálását hallgató hívek őt Jézus Krisztus jó vitézének, kourunk misszionáriusának tartották.

---

8 Horváth Lászlóné unokaöccse, Bartos Gábor mezőbergenyei egyháztag volt, ő költöztette Horváth Lászlónét Székről a szentkirályi házba. BARTOS Gábor – ID. ADORJÁN Kálmán: A tárgyalás elmaradt (Horváth László), in: MIKLÓS László (szerk.): *Akik imádkoztak üldözöikért*. I. köt. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 1996, 118.

9 Özv. Horváth Lászlóné közlése szerint a férje könyvtárának alapos átvizsgálását és az úgynevezett értékes anyagok elszállítását Gálfy Zoltán volt püspöki titkár végezte el és fontos lenne a Gálfy beszámolójának az ismertetése vagy annak a jelezhetősége is, hogyha valamilyen oknál fogva ez esetben nem jelentett volna.

10 BARTOS-ADORJÁN: i. m., 118.

2. A könyvtári és levéltári kutatások nyomán előkerült bizonyítékok tanulmányozása alapján kibontakozó kép. Lelkipásztori órallása és kuyperiánus-kálvinista következetessége miatt üldözték

Az áll a nemrég előkerült vádiratban, hogy Kuyper Ábrahám fordítójaként ellenséges teológiai propagandát terjesztett, és pedig azért, hogy ez a holland teológiai tanár és első világháború előtti miniszterelnök a tanításában ellenezte a püspökös egyházszervezetet. Bizonyára egyéb „bűneit” is kutatták, de a társadalmi viszonyokat bíráló szókimondása és a teológiai nézetei miatt 1961-ben végül a kolozsvári katonai törvényszékre hurcolták és a „társadalmi rend felforgatásával” vádolták. A vizsgálati jegyzőkönyv tanúsága szerint, szégyenszemre, még a vallatását is szekuritátés gyászmagyarokra osztották ki.¹¹

Nemrégiben egy róla szóló ismertető került a kezembe, ahol azt olvastam, hogy egyszer prédikált valahol, nem volt „delegációja”, ezt valakik jelentették, és a szekuritáté különítménye valósággal lerángatta a szószebből.¹² A helyet és az időpontot nem közölték, de ismerve az akkori idők könyörtelen bánásmódját, el tudjuk képzelni, hogy valóban úgy is történt. Sógor Csaba kutatásainak köszönhetően kiderült, hogy ez az eset a szilágysámsoni lelkészkedése idején történt, az ominózus hely pedig Kémer volt és valóságos regényt lehetne írni mindarról, aminek 1959. nov. 24-25. napjain két kémeri prédikáció volt a kiváltó oka.¹³

Írásai miatt végig figyelték: hogyha Horváth László a könyveiből vagy a fordításaiból ajándékozott valakinek egy példányt és ha azt az illető nem jelentette a román titkosrendőrségnek, az már politikai véteknek számított. Emiatt több lelkészt számonkértek, még Dávid Gyula főjegyzőt is.¹⁴

Horváth László titkos ellensége és feljelentője a régeni papsága idején egy „Zöldi” fedőnevű besúgó volt, aki nem volt más, mint Szőcs Endre¹⁵ esperes, korábban bukaresti kultuszdepartamenti inspektor. Régeni lelkész szeretett volna lenni és el akarta mozdíttatni Horváth Lászlót a presbitérium, a Magyar Népi Szövetség, a milícia, a szekuritáté és a református püspök-

11 Esetében a kolozsvári katonai törvényszékre való juttatáskor Fényes Ferenc százados volt a vizsgálótiszt és Nagy Károly főhadnagy volt a katonai ügyész.

12 PAPP: i. m., 12.

13 SÓGOR: i. m., 18–20.

14 MOLNÁR János: Az 1962-es kolozsvári püspökválasztás és a Szekuritáté, Egyháztörténeti Szemle 13 (2012)/2, 52–74. Világhálón: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/molnarjanos-kolozsvar.htm> (letöltve 2015. 11. 26.)

15 Szőcs Endrét 1959. november 15-én nevezik ki Bukarestből az őszövetségi katedrara dr. Nagy András helyett, akit kényszernyugdíjaztak.

ség által. Horváth László erre túl későn jött reá, már Szilágysámsonban volt, ahova úgy került, hogy Tatár Mihály lelkéssel cserélt helyet. Akkor mondta állítólag Szőcsről egy besúgó klerikusnak azt, amit az gyorsan jelentett is: „Szeretnék visszatérni Szászrégen rajonba, de amíg ez a vörös gazember itt van, nem jövök vissza, mert likvidál.”¹⁶

Megrendezett perében a neokálvinista, 1920-ban elhunyt Kuyper Ábrahám¹⁷ a román állam potenciális ellenségének számított, és ezzel az ügy teológiatörténetivé válik olyan értelemben, hogy esetében kifordították az állam és az egyház kapcsolatának a magyarázatát, hamis ideológiai frázisokat csempészték az ítéletbe a vádlott rovására.

Valósággal földre gyökerezik az ember lába a döbbenettől, hogy minémű okfejtéssel próbálták elítélni: „Ez az általa elismert vád abban a tényállásban valósult meg, hogy főleg Kuyper Abrahámtól fordított műveket, s azok előszavában nem általában a református egyházra, hanem a „magyar református egyházra” utalt, amivel beismerte, hogy úgymond „nacionalista-soviniszta eszmét propagált”. Azt is beismerte, hogy „mivel Kuyper nyomán ő bírálta a püspöki rendszert, lényegében a román államrendet megsértette, mert az püspöki rendszerben élő református egyházat ismert el”¹⁸

Egy Onac nevű szekus nem átalotta azt javasolni, hogy két magyar marxista tanár és egy kolozsvári lekipásztor olvassa át a Horváth László összes műveit és annak alapján fogalmazzák meg a véleményüket arról, hogy a népi demokrácia és Románia ellensége-e Horváth László vagy sem.

A következő hosszabb idézet a kolozsvári hadbírószágon már nem került felolvasásra, a CNSAS levéltára őrizte meg az utókornak, iszonyattal olvasuk: „Összefoglalva, a szakvizsgálat ideje alatt tanulmányozott anyag alapján kijelenthetjük, hogy mind a megtartott prédikációk, mind a fordítások izgató, viszálykeltő jellegűek, kitűnően használhatóak az osztályellenesség fegy-

---

16 SÓGOR: i. m., 23.

17 E helyen kívánjuk felhívni a figyelmet a másik derék kuyperiánus teológus, Fülöp Ferenc (szül. 1903. április 1. Parajd) esperes életére és munkásságára, aki szintén üldözések közepette fejezte be életét. Immáron felszentelt lelkészként Utrechtben lesz bernardista ösztöndíjas 1927-től 1929 nyaráig. Fülöp Ferenc erdőszentgyörgyi lelkésszé 1952. augusztus 15-én tartóztatták le, súlyos agyvérzés után szabadul 1954. június 17-én, meghalt 1959. március 1-jén. Fizesését nem folyósították, felesége nyugdíj nélkül maradt. Török Ernőnek a Fülöp Ferencről írott nekrológiát lásd a *Református Szemle* 1959-es kiadásának a 101–105. oldalain. Tárgyunk vonatkozásában megemlíti Fülöp Ferencnek az Ifjú Erdély kiadásában, Kolozsváron, 1939-ben megjelent művét, amelynek címe: *Krisztus királyságáért. Kuyper Ábrahám élete és munkássága*.

18 MOLNÁR: i. m.

vereként avégett hogy népi demokratikus rendszerünket megdöntsék, és a magyar nacionalizmust és sovinizmust felbujtsák. A hívek és lelkészek, akik hallották vagy felhasználták ezeket az anyagokat, hatásukra átváltozhattak becsületes állampolgárokból népi demokratikus rendszerünk elkeseredett ellenségeivé, a román nép ellenségeivé, olyan emberekké, akik a határok revíziójáról szönek álmokat. A tanulmányozott anyag teljes világossággal megerősíti azt a tényt, hogy Horváth László lelkész felhasználta ezt az előre megfontolt eljárást és a református egyház episzkopális szervezetének következetes elítélése, becsmérése révén, a hívek és lelkészek tudatába az elégedetlenséget akarta beültetni, hogy majd felhasználja ezt az elégedetlen hangulatot reakció, államellenes céljai számára.

Különösen súlyosnak találjuk azt a tényt, hogy L. Oranje „Nehémiás” című művének fordítása és „átdolgozása”, Horváth László eredeti előszavával 1956 nyarán jelent meg, amikor a magyarországi ellenforradalom előkészítése ideológiai és politikai téren folyamatban volt. Ezek az ellenforradalmi eszmék a sajtón, a rádión és más eszközökön keresztül hozzánk is eljutottak az országba, Horváth László ellenséges tevékenysége pedig hozzájárult még nagyobb mértékű terjesztésükhöz.

Úgy véljük tehát, hogy Horváth László, népi demokratikus rendszerünk egy elkeseredett ellensége. Meg kell jegyeznünk azt a tényt is, hogy Szabó József, aki L. Oranje „Nehémiás” című művét lefordította, szintén bűnös ezért a tettért, és Horváth László cinkostársának tartjuk. Csatoljuk az ellenséges tartalmú részek lefordított szövegeit.

sk. Gáll Ioan, sk. Csutak Csaba, sk. Iosif Székely,„.

Csutak Csabát¹⁹ ismertük, bizonyára nagy zsarolás és fenyegetés révén vehették rá a jelentésre. Az Onac Ioan nevű, magyar protestáns ügyekre szako-

19 „Dr. Csutak Csaba (Mementó). Kilencven évvel ezelőtt, éppen a Trianoni diktátum aláírásának évében, 1920-ban született Kolozsváron tősgyökeres háromszéki család sarjaként. Református esperes-lelkész, püspökhelyettes volt, egyházi író, zágoni dr. Csutak Vilmos, a sepsiszentgyörgyi Református Székely Mikó Kollégium és a Székely Nemzeti Múzeum jeles igazgatójának, történésznek és Simonffy Máriának gyermeke. Az elemi iskolát Sepsiszentgyörgyön végezte. 1938-ban érettségizett a Mikó Kollégiumban. Mint Kolozsváron végzett teológus 1943 és 1990 között a belvárosi egyházközség lelkésze, 1968–1990 között egyházmegyei esperes. Hat éven át töltötte be az egyházkerületi főjegyzői tisztséget. Időközben helyettes professzori teendőket is ellátott a Protestáns Teológiai Intézetben. Doktori disszertációjának címe: Krisztus egyetlen egyháza. Több tanulmányával gazdagította a hittudományi ismeretek tárházát: Tavasz Sándorról értekezett a Református Szemlében (1988/5–6. sz.), a szombatos kérdésről írt tanulmánya 1994-ben jelent meg Kolozsváron a Református élő könyvek sorozatban. 1995-ben hunyt el. Síremléke a Házsongárdi temetőben, hagyatékát felesége, a Református Család című kiadvány munkatársa őrzi. *Háromszék*, 2010. június 9., szerdai számban a Magazin oldalon.”

sított szekuritetésről pedig úgy hallottuk, hogy valaki „Sátánfajzat” címmel jelentetett meg róla egy dokumentációs kötetet.

3. A kritikus Horváth László, akinek az esetével az író-olvasó lelkészeket akarták megfélemlíteni

Ellenségei és irigyei azért juttatták a hadbíróásra illetve a halálos kazamatába, mert nem tudták elviselni Horváth László szókimondását, az igazsághoz való ragaszkodását, nemzetközi tekintélyét, baráti kapcsolatait és a gyülekezetépítésben elért sikerességét. Széken, ahova 1960-ban került, rögtön megtelt a templom, mintha vasárnapról vasárnapra augusztus 24-iki, Bertalan napi istentiszteletet tartottak volna. Tisztelői körében úgy ismerték, hogy ő az erdélyi „aranszajú szónok”. Sokszor utazott Kolozsvárra, ahol a könyvtárban dolgozott és ilyenkor a teológiai hallgatók mind köréje gyülekeztek, ami a hivatalosok ellenszenvét váltotta ki. Amikor gyűléseken vagy csendes napokon az egyházi felsőbbség számára kellemetlen megjegyzéseket tett, Vásárhelyi János püspök így könyvelte el: „Görgény felől fúj a szél...” Fennmaradt az is, hogy állítólag „episzkopálista glorifikációs instrumentum”-nak nevezte a Református Szemlét.²⁰

Atyáink nemzedékének sorában legendák sokasága keringett a Horváth László személyéhez fűződő történetekről, amelyek anyagából majdan méríteni is fogunk az alapos életrajza bemutatásának rendjén. Most a kiváló királyhágómelléki teológus, Orth Győző véleményét idézzük, amelyet mérvadónak tekintünk a kortársai részéről: „Dr. Horváth László, a Bucuresti Keleti egyházrész lelkésze írta meg jelen füzetünket, aki hat esztendei hollandiai tartózkodás után tért vissza hozzánk, hogy azt a tudását, melyet a tiszta kálvinizmusnak abban a boldog országában a kálvinista egyetemeken és gyülekezetekben sajátított el, népe javára fordítsa.”²¹

A teljesség igénye nélkül, de az általunk ismert és nyomtatásban megjelent műveinek a felsorolása is elegendő ahhoz, hogy láttassuk azt a teológiai-tudományos háttérrel, amelyet ellenfelei a primitív „népi demokrácia” ellenes szemszögéből figyeltek, gyűjtöttek össze, semmisítettek meg és tették

---

20 PÉTER Miklós: Teológiai és egyházi szakszótár, *Héttorony. Irodalmi magazin*, 2007. december 16. Világháló: <http://www.7torony.hu/blog.php?u=939> és http://stud-theol.blogspot.hu/2009_03_01_archive.html (letöltve 2015. 11. 26.)

21 HORVÁTH László: *Ha a halottak közül... Református András párbeszéde Kereső Tamással a szellemidézésről*, Oradea, 1938. 6.

indexre, úgy hogy a Horváth László könyveiből és füzetéből ma már alig lehet példányokat találni. Írásainak java részét az érdeklődők a budapesti Ráday Könyvtárban vehetik kézbe, a kolozsvári Protestáns Teológia könyvtárából²² a magánszorgalmúak számúzták a kiadványait. Erre az óvatosságra már jelzés lehetett a több hónapos, a Pitesti börtönében való 1947-es fogva tartása.²³ Ő akkor már régeni lelkész volt, de a német evangélikus templomban a maradék százszónak is mert prédikálni, a német gimnáziumban pedig különféle tantárgyakat oktatott a maroknyi diákságnak.

4. Horváth László nyomtatásban is megjelent teológiai írásainak címjegyzéke, amelyre nézve ismételten jelezzük, hogy a felsorolás nem teljes

Horváth László szekuritátés doszárjait nem láttuk, de Sógor Csaba szerint az ott „összegyűjtött művei” azaz írásai megtalálhatóak.²⁴ Néhai felesége így emlékezett a könyvek sorsára: „Mikor őt elvitték, egy egész duba könyvet, főképp fordítást, vele vittek. Írógépet is.”²⁵ Jellemző, hogy Horváth László halála után mégis tartottak egy formai, de tipikusan kommunista igazságszolgáltatást mímelő pert Ennek során az elkobzott írógépet a kolozsvári néptanácsnak ajándékozták, a könyveit pedig elégetésre ítélték. Sógor Csaba erről így ír: „Hogy a peres eljárás teljes legyen, az ügyész megfellebbezte a november 24-i ítéletet. Tehát: 1962. január 23-án, a kolozsvári Katonai Törvényszék, Ticală Ioan bírósági őrnagy elnökletével ismét összeült, hogy korrigálja az előző évi november 24-i 154. sz. ítéletet, mely elmulasztotta, hogy megfelelően rendelkezzen a bűnjelek további sorsáról. A katonai ügyész beszédében a különböző tiltott publikációkból álló bűnjelek elkobzását és elégetés révén

22 Kurta József főkönyvtáros 2012. október 25-iki közlése szerint 1990–2005 között semmit sem katalogizáltak a Horváth László művei közül.

23 Özv. Horváth Lászlóné 1991. okt. 8-án, Marosvásárhelyen (Rodnei utca 81 szám alatt) kelt és hozzánk intézett leveléből idézem az alábbi tudósítást: „Kedves Jánoskáék! A tegnap hallottam, hogy érdeklődsz a L. Bátyád egyes dolgai felől. Ő nem volt börtönben Zsilávan soha. Viszont Pitesten 1947-ben több hónapig elit román társaságban igen. Ott ügyvédek, orvosok, tanárok, operaénekesek, stb. voltak. Azok különböző politikai pártok tagjai voltak, amíg szabadon voltak. Úgy hallottam akkor, hogy minden 50 román után egy magyart is odazártak. Rá azt fogták, hogy keresztyén szocialista párt tag. Ő soha sem volt semmi pártban, de a doszárján úgy szerepelt, mint keresztyén szociális párt tag. Azt kérdezed, hogy ki járt közben, hogy kiszabaduljon. Én nem tudok ilyen közbenjáróról, ő sem tudott ilyenről. Lehet, hogy volt, de lehet, hogy egyszerű amnesztia folytán szabadultak ki.”

24 SÓGOR: i. m., 3.

25 Horváth Lászlóné 1991. április 22-én Marosvásárhelyen kelt leveléből, p. 2.

való megsemmisítésüket javasolta. A Katonai Törvényszék határozatában, nemcsak a bűnjelek további sorsáról, hanem Horváth elkobzott írógépéről is rendelkezett. Az ügyész óhajának megfelelően, a publikációk elégetése mellett, elrendelte az írógép átadását a kolozsvári Városi Néptanács számára, hogy az állam érdekében értékesítse, közhaszonként felhasználja.”²⁶

A valamikor máglyára szánt könyvek koszorújába elméletileg beletartoztak az alábbi kiadványok és kéziratok művek, amely jegyzéket saját magunk állítottunk össze és a mostani közzététele bizonyára hozzájárul a teljesebb bibliográfia összeállításához.

- *A kálvinizmus és a politika* (Folytatásokban közölve az „Órálló” című folyóiratban 1925 és 1928 között.)
- „*Alzoo lief heeft God de wereld gehad...*” (*10 Meditaties uit het Hongaarsch.*) /*Ügy szerette Isten ezt a világot...* Leek (Groningen): Druk H. J. Bronsema, [é. n.] (Valószínűleg 1928-ban jelent meg.) Budapesten és Hollandiában tartott igemagyarázatok, 39 oldal. A Vrije Universiteit könyvtárában lévő példányban sajátkezű ajánlását olvassuk: „Met eerbied en dankbaarheid van L. Horváth.”
- *Kerstfeest op zee/Karácsony a tengeren* (Holland nyelvű evangéliumi irat 1929-ből, nem láttam, a törzskönyvi lapjában van felsorolva.)
- *Úton... a Lélek által...* (*Egy kertészcsalád története két önvallomással.*) Budapest, Fébé-nyomda [é. n.] (Véleményünk szerint 1929-ben jelent meg, terjedelme 16 lap.)
- *A kálvinizmus és a dogma.*²⁷ Hódmezővásárhely: Törekvés Nyomda, 1931. 152 oldal (Az „Utószó”-t 1930 karácsonyán keltezi Hollandiában és megköszöni Falábu Dezső hódmezővásárhelyi gimnáziumi tanárnak a kötet sajtó alá rendezését. – Ezt a kötetet dr. Kozma Zsolt ajándékozta nekem.)
- *Het. Hongaarse Calvinisme.* Rotterdammer, 1933. (Nem tudtuk beazonosítani, a törzskönyvi lapján szerepel ez a cím.)
- *Nyugalom.* Újvidék-Kolozsvár, 1934.
- *Nyugalom.* Második kiadás. Cluj [Kolozsvár], 1934. 16 lap
- *Csend.* Mohács, 1935.

---

26 SÓGOR: i. m., 47.

27 Horváth László így dedikált a Teológiai Intézet könyvtárának egy példányt: „*Tisztelettel s szeretettel: a szerző. Régen, 1949. január 1-én. Márk 16:15.*” Kurta József főkönyvtáros szerint ez a valamikor katalogizált példány nem lehető, „H”, azaz „hiányzik”, ezt a megjelölést lehet látni a régi cédulán. Eltávolították!

- *Kuyper Ábrahám*: „*Szeresd az Urat*” című munkáját. Fordította és az előszót írta, 1935 adventjében Kémes egyházközségben, Baranya megyében Horváth László. Felelős kiadó: Gyenis János dráwapalkonyai református lelkész volt. Nyomtatták Bagó Mihály könyvnyomdájában Dombóváron. 1935-ben, 70 oldal (Ennek a kiadványnak az anyagát Horváth László a Kuyper: „Nabij God te zijn”/„Isten közelében lenni” című kötetének a meditációi közül válogatta. Példánya található az Amsterdami Vrije Universiteit könyvtárában.)
- *Úton a Lélek által*. Budapest, 1936.
- A szigeten. *Egyházi Újság* (Az újság 1929 és 1941 között Bukarestben jelent meg, főszerkesztője Nagy Sándor volt. Horváth László 1936. október 1. és 1941. április 30. között szolgált Bukarestben, cikkének megjelenési idejét eddig nem sikerült beazonosítanunk.)
- *Nyugalom*. Ötödik kiadás, București: Tiparnita könyvnyomda, 1938.
- *Elfeledkezhetik-e?* București, 1938.
- *Ha a halottak közül... Református András párbeszéde Kereső Tamással a szellemidézésről*. Oradea: Kálvin nyomda [é. n.] (Református Könyvtár 48.) 76 oldal (Az előszót Orth Győző belmissziói titkár írta 1938 júniusában.)
- *Csendes ünnepély. A marosvásárhelyi árvaház javára rendezik az Úr Jézus református gyülekezetei*. [h. n.] [é. n.] 1 lev. 23 cm.
- *A mi igaz édesanyánk. János apostolnak a “Mennyei jelenések”-ről írott könyve XII-ik fejezetének református hitvallású magyarázata*. Bukarest: Tiparnita könyvnyomda, 1939. 23 lap. (Az első számozatlan lapon ez a szöveg olvasható: „A Keleten élő hittestvéreknek ajánlja a svájci reformátusok szeretetteljes üdvözlétével a Pfenninger-Bodmer Munka-közösség. Gruss der Brüder aus der Schweiz an die Glaubensgeschwister im Osten durch das Pfenninger-Bodmer-Werk.”)
- *Isten – a nemzetek és a magyarság*. Marosvásárhely: Turul könyvnyomda, 1946. Oldalszám: 1-42.
- *Krisztusnak a poklokra való szállásáról. Református Szemle* 1949, 429. oldalán közölt írás, melyhez a *Református Szemle* 1949 évi hasábjain többen is hozzászóltak, lásd Geréb Pál (431. p.), László Dezső (493. p.) és Kiss Béla (498. p.).

Itt véget ér a nyomtatásban megjelent műveinek a jegyzéke, úgy tűnik, hogy az 1950-es évtől kezdve többé nem engedték publikálni.

5. Kéziratban maradt fordításai és saját munkái

E helyen már előljáróban megjegyezzük, hogy a kéziratos sokszorosítás súlyos bűnténynek számított, a vádiratban megtalálhatóak a vétkes gépirók nevei: „Horváth felsorolta azokat a személyeket is, akik segítettek neki a felsorolt munkák – általában 5 példányban – írógéppel való sokszorosításában. Akolozsvári Czira Bálint feleségét, a Magyar Színház alkalmazottját (Donogán Júlia); a marosvásárhelyi evangélikus lelkész apósát, Béli Gergelyt; Pongrácz László református lelkészt, a saját feleségét, Horváth Olgát; Klohocza Júliát Szászrégenből, valamint a már elítélt Bissinger Erzsébet grófnőt nevezi meg segítőtársaiként.”²⁸ Közelállók úgy tudták, hogy feleségének a házörökségét is mind a kéziratok gépeltetésére költötte.²⁹

- *A Szentlélek Istenről: H. Káté, XX. úrnappja* / dr. Kuyper Ábrahám; [ford.: Horváth László] 1954 Marosvásárhely: [s. n.], 1954 23 f. ; 32 cm. Református Hitvallásunk Gépelt kézirat – [1.] „A Szentlélek közössége mindnyájatokkal” – [2.] A Lélek harcba indit. – [3.] Vigasztaló ajándékok: Zsolt 68:19. – Dosszié – Rendszeres teológia: szoteriologia. Szentlélek. Gyakorlati teológia, homiletika. prédikáció – Horváth László (ford.) Református hitvallásunk „A Szentlélek közössége mindnyájatokkal.” – A Lélek harcba indit. Vigasztaló ajándékok. (Ma a Teológiai Intézet könyvtárában található).

- *Az Úr törvénye: Heidelbergi Káté XXXIX - XL - XLI - XLIII - XLIII - XLIV.* / írta: dr. Kuyper Ábrahám ; [ford.: Horváth László] 1955 Marosvásárhely : [s. n.], 1955. 29 m – Református Hitvallásunk. Gépelt kézirat II. - 264, [1] – Gyakorlati teológia, katekézis. Heidelbergi Káté. Tízparancsolat... (Ma a Teológiai Intézet könyvtárában található).

- *Az imádságról és a miatyánkról: Heidelbergi Káté XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, L, LI.* / írta: Dr. Kuyper Ábrahám, ford. Horváth László. 1955. Marosvásárhely: [s. n.], 1955. 252, LXXVII f. ; 19 cm (Református hitvallásunk; IX.) Gépelt kézirat. (Ma a Teológiai Intézet könyvtárában található).

- *Így hala meg Mózes* / Wielinga B.; [ford. dr. Horváth László] In: Homiletikai szöveggyűjtemény: a homiletikai előadások történeti részével kapcsolatosan tanulmányozandó prédikációk / kiadta dr. Borbáth Dániel theol. tanár. Gépelt kézirat I. kötet, kézirat református teológiai hallgatók részére inté-

---

28 SÓGOR: i. m., 34.

29 BARTOS-ADORJÁN: i. m., 120.

zeti használatra. – Kolozsvár, 1955–1956. – 91 p. (A tizennyolc prédikációt tartalmazó gyűjteményben a 16-ik Horváth László fordítása. A Protestáns Teológiai Intézet könyvtárában található).

- *Közös kegyelem.* Írta dr. Kuyper Ábrahám. Fordította Horváth László. Kézirat gyanánt. Régen, 1956. Sebestyén Jenő emléke előtt tiszteleg ezzel a fordítással, amely sűrű gépeléssel 505 oldalt tesz ki, emellett pedig 57 oldal terjedelmű az előszó. Az Adorjáni Kálmánnak dedikált példány szövege a következő: „Kálmánnak tisztelettel és szeretettel és a Titus 2:7,8,11–15 gondolataival, Laci bácsitól. Magyar Régen, 1956. április 19-én.” (Kevesen múltott, hogy ezt a fordítást 1990-ben nem jelentették meg Hollandiában. Birdaard községben erre nézve akkor ezer guldent gyűjtöttek.. Drs. P. Dijkstra megszerezte a kézirat első felét, a második rész a Vrije Universiteit könyvtárában volt letéve. Lásd: Hongaarse vertaling Kuyper. In „Friesch Dagblad”, Leeuwarden, zaterdag, 3. Febr. 1990., p. 2.)

- *Csak szenvedőknek....* Magyarrégen, 1957, aug. 12. Kézirat, 17 oldal. Ezt a példányt H. L. így dedikálta Hermán István Pál keresztapámnak: „Pista barátomnak szeretettel bergenyei beiktatása alkalmából. Szeretettel: a szerző. Mezőbergenye, 1957 szept. 22-én. Csak Őreá nézzél egyedül.”

Horváth Lászlóné 1991-ben így emlékezett annak a mentéséről, ami a férje impozáns könyvtárából még menthető volt: „Azt írta a börtönből, hogy küldjem a Theológiának ajándékba. Köztük volt Kálvin Intitutiója is hollandul és sok más. Tizenkét láda könyvet (többnyire holland) küldtem a Teológiának ajándékba, ládája 10-12 kg.”

Megkérdezésünkre a Teológia Könyvtárában posessori bejegyzés alapján ma öt olyan könyvet tartanak számon, amely Horváth Lászlótól származik.³⁰

Amit pedig a házkutatók 1961 április 14-én elvittek, jegyzőkönyvben rögzítettek és azután törvényszéki végzés nyomán elégettek. Íme:

„7 (hét) helyiséget kutattunk át. A házkutatás f. é. április 14-én 21.30-kor kezdődött és f. é. április 15-én ___ órakor fejeződött be. A házkutatáskor a következőket fedeztük fel és foglaltuk le:

1. Dr. Kuyper Ábrahám 13 kötetnyi munkáját, melyeket Horváth László magyar nyelvre fordított, címük: „Megigazulás - Jócselekedetek”, „Megváltás

30 Kurta József 2012. október 25-iki szíves közlése szerint ezekről a művekről tudják, hogy Horváth Lászlótól származnak: 1./ Kálvin János kisebb művei a rendszeres teológia köréből. 1912. – 2./ Kálvin János: A keresztyén vallás rendszere 1559. 1909-1910. – 3./ Ravasz

– Szentlélek”, „A Szent Egyház”, „A megváltás”, „Tövis helyett mirtusz”, „A megváltás szentlélek”, „A bűn nyomorúságáról”, „Tégy hitvallást”, „A szent úrvacsora”, „A bűn nyomorúságáról”, „Az imádságról”.

2. Nevezett Horváth László 36 kötetnyi munkáját, címük: „A kálvinizmus és a dogma”, az „Önmagunkra találás” két példánya, a „Karácsonyi Evangélium” 3 példánya, „Jézus tanítványokat nevel” 6 példányban, az „Ige és szakramentum” 3 példánya, „Szentlélek”, „Az anyaszentegyházról”, „Önmagunkratalálás”, „Nehémiás”, „Messiás”, „Szentlélek”, „Önmagunkra találás”, „Újjászületés”, „A gyülekezet angyaláról”, „Jelenések könyve”, „A pátriárkák”, a „Feltámadott” két példánya, „Ige a Kereszten”, az „Értékes szenvedés” két példánya.

3. Négy fordításkötet, Dr Kuyper Ábrahám munkáiról, „Az Úr törvénye” (3 példány) és „Az ember nyomorúságáról”.

4. A következő című könyveket: „A végzet ellen”, „Protestáns szemle” (2 példány), „Igehirdető” (2 példány), „Népi magyarság”, „A magyar világnézet”, „Református naptár 1944”, „Comenius Schola Ludus-a”, „A kivándorlás”, „Mezőbánd helynevei”, „A magyar pap és tanító[?]”, „Magog fiai”, „Mécsek László összes versei”, „Az egész látóhatár”, „Levente testnevelés kézikönyv”, „Calendar sáptáminal 1960”.

5. A „Húsvét” című vers 1 példánya.

6. A „Fel a fejfel” című vers 1 példánya.”³¹

Hitvese emlékezése szerint: „A házkutatást olyan buzgalommal végezték, annyira keresték a bűnjeleket, hogy még a paplant és a párnákat is letették a földre és úgy taposták, hogy még találjanak titkos iratokat”.³²

6. Horváth László származása, családi élete

Horváth László 1901 május 15-én született Kolozsváron, főkalauz foglalkozású édesapjának a neve Horváth Ferenc, háztartásbeli édesanyjának a neve Dávid Katalin, aki 1871-ben született. A család a Rudolf utca 84 szám alatt lakott, a csauseszkanus érában Marx utcára változtatták a nevét. „A Rudolf utcai házat a második világháborúban teljesen lebombázták. Az udvar tele volt

---

László: Alfa és omega, 1932. – 4./ Warga Lajos: A keresztyén egyház történelme 1906-1908. – 5/ Weszely Ödön: Népiskolai oktatásban: nevelésben, tanításban és módszertan elemi, népiskolai, tanító- és tanítónőképző intézetek számára, 1917.

31 SÓGOR: i. m., 32.

32 BARTOS-ADORJÁN: i. m., 118.

ágyútölcsérrel, a fák gyökere égnek állt. Én is láttam később. Egyházközségi beosztás szempontjából az a terület ahol a Rudolf utca volt, tudtom szerint a Hidelvéhez tartozik, ahol az ő gyermekkorában és ifjúkorában Benedek Árpád volt a lelkipásztor”.³³

Az SDG alapítóinak sorában

Korabeli fényképeken láttuk a Vrije Universiteit könyvtárában azokat a felvételeket, amelyeken, ha igaz, Horváth László is felismerhető. Sebestyén Jenő budapesti teológiai tanár kezdeményezésére megalakították 1920 végén Holland-Magyar Református Bizottságot, 1921-ben pedig a Kálvinista Könyvtár kiadványi sorozatának keretében hozzáfogtak a hollandiai (gereformeerd) teológiai művek magyarra való fordításához és megjelentetéséhez. Sebestyén professzor Hollandiában a magyar teológusok taníttatását szorgalmazta, aminek hatására 1921-ben egy bizottság kezdett el foglalkozni a Gereformeerde Kerk-ben a magyar teológus hallgatónak szánt ösztöndíjak és alapítványok létrehozásával. Horváth László is így került Hollandiába. Az SDG megalakítására, elsősorban a kálvinizmus ideáljainak a megvalósítása érdekében³⁴ 1921. július 6–10 között került sor Siófokon. Az alapítók között találjuk Horváth Lászlót is: Töltéssy Zoltán, Hegyi Sándor, Komáromi János, Szőke Imre, Halasi Miklós, Balogh Vilmos, Nagy Sándor Béla, Ecsedy Aladár és Szabó Zoltán társaságában.³⁵ Úgy tudjuk, hogy Horváth László: „Református keresztyénség és a magyarság” címmel tartott előadást. Az SDG első téli konferenciáját 1923 január 15-én tartották Budapesten, Horváth László ekkor „Hollandia titkáról” beszélt. Jelezzük, hogy az SDG tisztikárában jegyzőként a következő atyafiakat találjuk: Balogh Vilmos teológus, Horváth László segédlelkész, Ecsedy Aladár. Az alapszabályban az olvasható, hogy a tagok a következőképpen tesznek vallást: „Isten különös kegyelmét dicsérem abban a tényben, hogy engem, szegény bűnöst, Uram,

33 Így írta nekünk Heerenveenbe az özvegye Marosvásárhelyről, 1991. április 22-én.

34 „Református dogmatikai és etikai elveken épülő, szigorúan konfesszionalista, történelmi gyökerekből táplálkozó hitébredést akart és erre épülő egyházi és társadalmi megújulást, a kálvinista öntudat kialakítását és a dogmák etikai konzekvenciáinak érvényesítését. Tettekben megnyilvánuló vallásosságot hirdetett, amelyben a hívő Isten munkatársa, aki Isten iránti hálából és nem saját dicsőségére cselekszik.” Lásd CSOHÁNY János: *Magyar protestáns egyháztörténet 1849–1918*. Sokszorosított kompendium. Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia, 1973. 116.

35 PÓTOR Imre: *Dr. Tóth Endre az egyházépítő professzor, különös tekintettel dunántúli szolgálataira* – Vásárosnamény, 1996. Világhálón: <http://mek.oszk.hu/02400/02489/02489.rtf> Megnyitva 2014. szept. 7-én.

Jézus Krisztus drága vérében megváltott és dicsőséges szolgálatára elhívott.” Az SDG tagjai fogadalmat tettek arra, hogy református egyházukat misziói lélekkel szolgálják, a református teológiát művelik, annak diadalra jutásáért dolgoznak, és Isten felségjogát életük minden területén elfogadják.

Kolozsvár – Budapest, Amsterdam – Bukarest és más fővárosok meg számos kisfalu

Törzskönyvi lapjában³⁶, amelyet valószínűleg Nagy Sándor bukaresti lelkész és esperes-helyettes állított ki, az alábbi bejegyzéseket találjuk a tanulmányaira nézve.

I. lelkészképesítő vizsgájának időpontja: 1923. okt.4. Dunamelléki Református Egyházkerület.

II. lelkészképesítő vizsga ideje: 1928. febr. 8. Tiszántúli Református Egyházkerület.

Doktori vizsga: 1931. március 27-én Amsterdamban. (Valójában a szokásos „doctoraal” vizsgáról van szó, nem a hagyományos teológiai doktori cím megszerzéséről. H. M. J.)

A holland mellett németül elég jól beszél, angolul kevésbé.

Külföldi tanulmányi évei Hollandiában

1923. okt. 15. – 1924. jún. 15. között, Amsterdam, Vrije Universiteit

1926. okt. 31. – 1931. márc. 27. között az amsterdami Szabad Egyetem doctorandus hallgatója.

Szolgálati helyei

1922. okt. 15. – 1923. aug. 31.	Skót Misszió, Budapest, exmittált segédlelkész.
1924. okt. 15. – 1925. nov. 1.	Pestszentlőrinc, hitoktató segédlelkész
1925. nov. 1. – 1926. márc. 11.	Budapest-Kőbánya, hitoktató segédlelkész
1926. ápr. 15. – 1926. szept. 1.	Budapest-Zugló, hitoktató segédlelkész
1935. febr. 4. – 1935. jún. 10.	Poprád (Baranya) lévita lelkész
1935. szept. 1. – 1935. dec. 14.	Kémes (Baranya) lévita lelkész
1935. dec. 14. – 1936. jún. 1.	Pestszentlőrinc, lelkipásztor

---

³⁶ A törzskönyvi lap az Erdélyi Református Egyházkerület levéltárában található. Megkereséséért és az adatok közléséért (1991. április 24.) dr. Kozma Zsoltnak mondok köszönetet.

1936. jún. 1. – 1936. szept. 1.	Szigetmonostor, lelkipásztor
1936. okt. 1. – 1941. ápr. 30. ?	Bukarest, lelkipásztor
1941. márc. 1?, ápr. 30?	Magyarborzás, helyettes lelkész

Itt abbamaradt a törzskönyvi lap bejegyzéseinek a sora. A következő szolgálati állomások sorrendjét a rendelkezésünkre álló források alapján igyekszünk feltüntetni.

- Nyárádtőre kerül segédlelkésznek
- Póka egyházközségében rendes lelkész
- Magyarrégen parókus lelkésze 1944–1958 között
- Szilágysámson 1958 – 1960
- Fegyelmi felfüggesztés: 1960. jan. 15 – 1960. aug. (Istvánháza küldik, de nem fogadja el.)
- Szék: 1960. augusztus – 1961. április 14. (Kísérője és helyettesítője id. Bányai Ferenc.)
- 1961. nov. 23-án reggel 6 órakor a szekuritáte börtönében (hivatalos írat közlése) megállapítják Horváth László klinikai halálát.

7. Dokumentumok Horváth László lelkészi állomásairól

7.1 Horváth László segédlelkész a hollandiai Rhenen kisvárosában 1933 folyamán

Az alábbi részletek a 87 éves mevr. A. M. de Koekoek asszony hollandul írott leveléből származnak, amelyet Rhenenből 1991 június 14-én keltezett és küldött a címemre. „Horváth László a szomszédunkban lakott, ott bérelt szobát egy idős házaspár otthonában. Amikor a nővérem vagy a bátyám harmoniumon játszott, „Latsie” nagyon szépen énekelt, tenor volt. Egy alkalommal magával hozta John Bentinck urat is Amerongenből, aki a Buchman mozgalom tagja volt. – Itt Rhenenben, a mi városkánkban 1933-ban volt Horváth László egy esztendeig segédlelkész (hulpprediger). Születésnapomra, február 15-re egy könyvet is kaptam tőle, és édesapámnak is ajándékozott egyszer egy könyvet. Tulajdonképpen nem volt prédikálási engedélye (preekconsent), de abban az időben szokásos volt az, hogy valaki ideiglenesen anélkül is szolgálhatott.

Természetére nézve tüzes volt, ezt jól tudom, mindez hatvan esztendővel ezelőtt volt. Az akkori presbitérium tagjai már mind elhaltak. Később azt tudtam meg Horváth Lászlóról, hogy miután hazatért, megházasodott.

– Horváth Olga 1985 nyarán felkeresett engem is, és akkor megtekintette azt a házat, ahol a férje annak idején lakott a mi egyházközségünkben.”

7.2 Horváth László igeszolgálatainak hivatalos helye 1933 és 1960 között Horváth Lászlóné emlékezetében

Rhenen, Achterberg, Bukarest, Konstanca, Magyarborzás, Nyárádtő, Malomfalva, Póka, Majos, Unoka, Magyarrégen, Görgényszentimre, Idecs, Üvegcsűr, Szászrégen, Dedrád, Bátos, Idecs, Radnótfája, Abafája, Felfalu, Körtefája, Gernyeszeg, Petele, Szilágysámson, Szék.

„Amennyiben emlékszem, Laci bátyád Rhenenben és Achterbergben szolgált először huzamosabban. Ekkor hazahívta Édesanyja azzal, hogy itt nagyobb szükség van rá. Utána Bukarestben szolgált és úgy hallottam, hogy Konstancába is kijárt szolgálni. Ezt az utóbbit egy holland házaspár mondta, aki ott hallotta őt szolgálni. Az asszony magyar volt, a férje holland. Már nem emlékszem a nevükre, törpe növésű volt a férfi. – Azután Magyarborzáson szolgált, majd Nyárádtő következett, amelynek Malomfalva volt a szórvánnya. Azután Pókán volt lelkész, ennek Majos és Unoka volt a szórvánnya ha jól emlékszem. – Azután Magyarrégenben szolgált, amelynek szórványai: Görgényszentimre, Idecs, Üvegcsűr s még egy-két szórvány, amelyek nevére nem emlékszem.

Ebben az időben a szebeni szász püspök megkérte, hogy az evangélikusok gyülekezeteit is átvegye Szászrégenben, Dedrádon, Bátosban és Idecsen is. Petelén a szászok evangélikus gyülekezetét is reá bízta.

A háború alatt és után a Marosmentén az elmenekült lelkipásztorok gyülekezeteit is szolgálta, úgymint Radnótfája, Abafája, Szászrégen, Felfalu, Körtefája, Gernyeszeg, stb.

Én sokszor egy hétig nem láttam. Hol egy kis vak lóval, hol vonaton, már ahol volt vonat... Elment vasárnap délután és egy hét múlva került haza. Ez így ment hónapokon keresztül, mert a dunántúli és tiszántúli felrobbantott hidak miatt, vonatok nélkül lassan jöttek vissza a lelkipásztorok.”³⁷

---

37 Horváth Lászlóné 1991 március 26-án kelt leveléből, 1. és 2. oldal.

7.3 Horváth László lelkészi szolgálatai Svájcban és Bukarestben:³⁸ 1934 és 1937

Az alábbiakat Szigethy Béla nyugalmazott református lelkész közölte velem az 1991. április 16-án kelt levelében. „Horváth Lászlóval először Baselben, Svájcban találkoztam 1934 végén, amikor ott ösztöndíjjal tanultam. Hollandiából egy Oxfordi Mozgalom csoporttal jött Svájcba és Bâselben néhány napot töltöttek. Akkor a magyar diákokat, theologusokat évek óta és akkor is segítő Welti Schneider asszonyék házánál találkoztam vele. Herr Welti az Oxford csoport hatására nagy lelki változáson ment át és engem is meghívott a csoport gyűléseire. Horváth László akkor mint drs. László Horváth volt bemutatva. László engem is külön hívott személyes beszélgetésre. Sok értékes benyomást nyertem a csoport ottani látogatása és gyűlései kapcsán. Rövid Basel-i találkozásunk után nem voltunk kapcsolatban.” – Aztán 1937 őszén találkoztam vele Bukarestben, ahol ő körülbelül egy éve már a Bukarest Kelet-i magyar református gyülekezet szervező lelkésze volt. Engem a bukaresti egyházunk (ahol előzőleg 1933-1934-ben hitoktató lelkészként egy évet töltöttem) hívott meg a Bukarest Dél-i gyülekezet megszervezésére. Lászlóval a havonként tartott lelkészértekezleteinken és az egyes gyülekezeteink időnkénti ünnepi alkalmain találkoztam. Nagy Sándor vezetőlelkészünk mondta, hogy a déli részen jobban haladt a szervezés és a gyülekezeti élet, mint a keletin. Ennek én sohasem jártam utána.”³⁹

7.4 Bukaresti pillanatkép: a Fradi csapata egy istentiszteleten

Bukarestben prédikált, amikor az istentisztelet végeztével megérkezett a budapesti futballcsapat. Az FTC kapitányát rögtön felismerve, Horváth László

38 CSORTÁN Ferenc: Körkép a két háború közötti bukaresti magyarokról, *Látó. Szépirodalmi folyóirat*, 2009 április: „Elsőnek a keleti parókiális kört szervezik meg, ahol külön jogkörrel felruházott lelkész tevékenykedik. A Vatra Luminoasă utcában vásárolt telekre iskola-ima-ház és parókia épült. Ennek volt buzgó lelkésze dr. Horváth László. Megvolt a terv arra, hogy a két tantermes déli parókiális kört a Șoseaua Viilor-on iskola – templom – parókia együttesé bővítik. Szigethy Béla lelkész munkája garanciát jelentett arra nézve, hogy a terv mihamarább megvalósuljon, ám a második világháború kitörése ezt megakadályozta. (...) A Bucureștii Noi negyedben alighogy beindult a parókiális kör megszervezésének alapfel-tételül szolgáló telekvásárlás, a háború, a bombázások, a menekülések, hazatelepülések összezárták a tervek kivitelezésének szálait.” (Világhálón, <http://www.lato.ro/article.php/K%C3%B6rk%C3%A9p-a-k%C3%A9t-h%C3%A1bor%C3%BA-k%C3%B6z%C3%B6tti-bukaresti-magyarokr%C3%B3l/1278/> (letöltve 2012. 10. 27.)

39 Szigethy Béla a bécsi döntés után családjával 1940 októberében visszatért a szülővárosába, Székelyudvarhelyre. Távozásuk után Horváth Lászlóval több kapcsolatuk nem volt. A bu-

a befejezés előtt álló prédikációt ismét elmondta egy kanyarításos fordulattal, hogy a sportolóknak is legyen részük a tanításból. Szolgálat végén megkérdezte a barátjától, hogy miért mosolyogtak, azaz mit mondtak egymásnak? A kapitány azt válaszolta, hogy az egyik játékos ilyen kaján megjegyzést tett: „meg kell adni, klasszul dumál a balek.”⁴⁰

7.5 Pókai meghívás és tartózkodás: 1943-1945

Nagy József-Levente lelkipásztor így foglalta össze a több mint másfél éves pókai időszakot: „Már 1942-ben megkezdődik –a Debreczeni László tervezte új /harmadik/ pókai református templom alapjainak az ásása és betonozása. A munka már a kezdet kezdeténél megakad. Nincs elegendő cement.

Adorjáni Lajos harminc évi pókai szolgálat után nyugdíjba vonul és röviddel ezután meghal. A presbitérium 1943 május 30-án meghallgatja Nyárádtón dr. Horváth László szolgálatát. A pókai közgyűlés 1943 szept. 5-én egyhangúlag megválasztja lelkipásztorául. A beiktatásra október 3-án került sor, amely alkalommal dr. Horváth László a Nehémiás 2:18b alapján hirdetett Igét új gyülekezetének.

A második világháború legnehezebb éveiben szolgál itt. Gondja van a templomépítés szükségességének a fenntartására. Lelkileg készíti a gyülekezetet a nagy munka megkezdésére illetve továbbfolytatására. Jegyzőkönyvek tanúskodnak arról, hogy miképpen járja a nehéz anyagbeszerzés – több esetben reménytelen kálváriáját.

Időközben házasságot köt Barthos Olga tanítónővel, aki Füleháza iskolájában szolgált.

Belekeseredve Tolvaly Sándor pókai földbirtokos rosszindulatú feljelentéseibe, egyház-és papellenes zaklatásaiba, 1945 áprilisában Magyarrrégenbe távozik.”⁴¹

Horváth László barátai

„Lacinak az volt egyik kedves szokása, hogy hollandra tanította jó barátait. Egyiknél jó eredményt ért el. Például lefordították L. Oranje: „Nehemia” c.

---

karesti magyar gyülekezetek tagjai közül sokan tértek haza Erdélybe. Abban az időpontban már állott a templom-iskola-lelkészi lak és a kiadó épületegyüttese. A háború után a román állam elsőként a bukaresti magyar református egyházi épületeket kobozta el, de a déli még éveken keresztül szolgált.

40 BARTOS-ADORJÁN: i. m., 120.

41 Nagy József Levente pókai lelkipásztor levele, kelt 1991. június 15-én.

művét magyarra. E könyvről dr. Grossheide professzora azt írta lapjában, hogy: „Ez a mű egy reformációs könyv. Az Úr egyházának a Szentírás szerinti reformációját szolgálja.” L. Oranje az amsterdami egyetemen tanuló társa és barátja volt Lacinak. – Szabó József barátja, kollegája, négy gyermek apja, hetente esőben, sárban, izzó nyári napban jött be faluról gyalog hollandul tanulni, fordítani. A legépebb, bekötött könyv fedelén ez áll: Fordította Szabó József. Fordítást átnézte és előszót írt Horváth László.”⁴²

Epilógus

Jelen tanulmányunkban korántsem térhettünk ki az összes általunk ismert eseményre, Horváth László életének és hatalmas munkásságának a bemutatása vaskos könyvet igényelne. Halála utáni ötven év távlatából egyetértünk kortársának, Tőkés István professzornak a véleményével, aki őt a két világháború közötti erdélyi teológusok jelesei közé sorolta.⁴³

Buzgalma és az ifjúság iránti, nevelve odaforduló szeretete vajha megsokszorozódna a mai időkben, ez a gondolat támad bennünk az ő felelősségteljes írásait olvasva.

Öntudatos magyar kálvinistaként pedig példaképünk volt a nehéz időkben: senkire sem tett terhelő vallomást, pedig az erőszakos szervek orvosilag is próbálták megtörni. Még a halála, és annak időpontja is valóságos tiltakozás a kárhuzatos diktatúra ellen. Végül: külső és belső kitartása rendjén is példakép, ne feledjük, hogy a hóhérainak a szemébe mondta, hogy ők is meg fognak jelenni az élő Isten ítélőszéke előtt.

Hivatalos egyházi rehabilitációja még várat magára, nem Magyarrégenben, hanem az Erdélyi Református Egyházkerület legmagasabb fórumán. Való igaz, hogy az üldözöinkért imádkozni kell és ennek a feltétele alatt kell folytatni a további egyháztörténeti kutatást. Naponta az úri imádság szavaival emlékezünk a vétkesekre, a traditorokra, és Zalatnay István biblikus fogantatású elgondolása szerint a megbántottakra is, az áldozatokra, és azok hozzátartozóira.

„És végül bűnbánatot kell tartania az egyháznak azért is, mert voltak olyanok is, akik ebben a korban végzetesen elbuktak, elaljasodtak, személyes érdekeik, előrehaladásuk érdekében az egyházellenes hatalom törekvéseinek tudatos kiszolgálóivá váltak. Bűnbánatot kell tartani miattuk, mert tettük

42 Horváth Lászlóné 1991. április 22-én kelt leveléből.

43 Tőkés István: *A Romániai Magyar Református Egyház élete 1944–1989*. Budapest, Magyarországi Kutató Intézet, 1990. 12. 96. (A magyarságtudományi könyvtára, 4).

arra mutat rá, hogy az egyház mint közösség nem volt elég erős hitében, szeretetében, erkölcsi erejében, hogy megtartsa ezeket az embereket, hogy lehetetlenné tegye, hogy ilyen mélyre süllyedjenek. A múlt feldolgozásának egyik – semmiképpen nem legelső és legfontosabb, de kétség kívüli – része, ezeknek a történeteknek a megismerése is: nem azért, hogy embereket még jobban eltávolítson egymástól, hanem azért, hogy mindenkit Krisztushoz és ezáltal egymáshoz is közelebb vezessen: hogy ennek gyümölcsként képessé váljanak a legsúlyosabbat vétők a mély, őszinte, személyes bűnbánatra, a megbántottak és az egész egyház pedig az Isten bűnbocsájító kegyelméből és szeretetéből táplálkozó megbocsátásra.”⁴⁴ Horváth László azt írta a Tavaszy Sándor halálára 1951-ben, hogy a hitvallók élete: „áldozat és hála”. Tartozzon ez a verse az ő kései búcsúztatásához, amely a saját hitvilága látomását tükrözi, azt, amely szerint a számadó halála nem más, mint „hazaköltözés”⁴⁵

Horváth László emléke legyen áldott, példás életének evangéliumi bizonyágtétele nemzedékről-nemzedékre bátorítsa az Egyház népét.

Horváth László nevéhez fűződő egyéb írások vagy hivatkozások

Szászrégenben 1998-ban szobrot állítottak Horváth László emlékére. A szobor alkotója id. Jorga Ferenc régeni művész.

PAPP Vilmos: *Negyvenegy prédikátor. XX. századi magyar „gályarab”-predikátorok*, I. köt., Budapest, a szerző kiadása, 2008.

BÁNTÓ István: *Magyar közművelődés a román fővárosban. Tanulmányok, jegyzetek*, Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2011.

MÁRIÁS József: *Magyar közművelődés a román fővárosban*, in: *Művelődés. Közművelődési folyóirat*, elérhető: <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1244> (letöltve 2012. 06. 22.)

---

44 ZALATNAY István: *Múltértelmezés és liturgia*, Budapest, 2012. 2. (kézirat)

45 *Erdélyi Református Naptár*, 2011, 166.